

VÁLEČNÝ ROK 1916

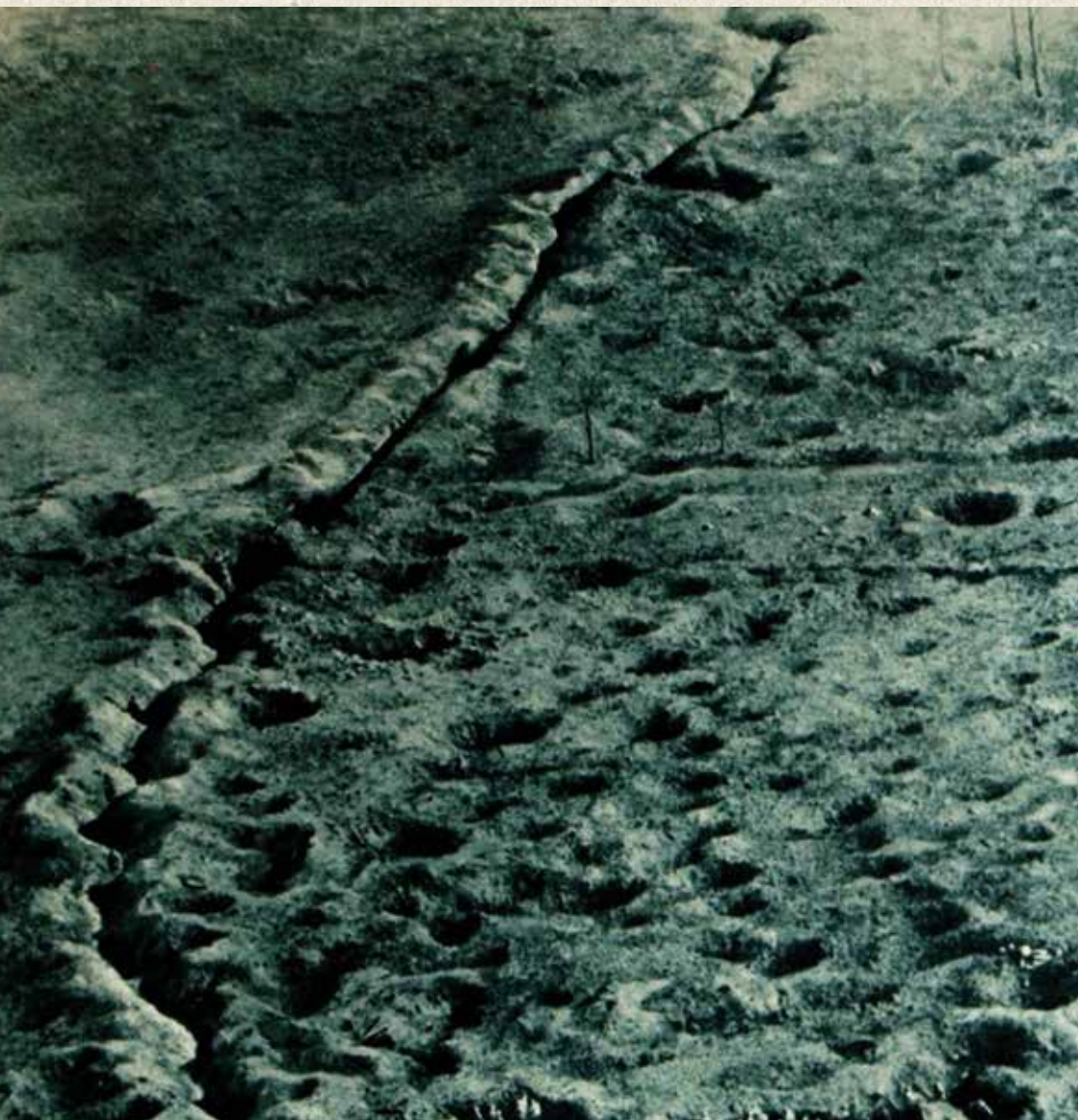

Průběh frontových linií na přelomu let 1915/1916

100
VELKÁ VÁLKA

VÁLEČNÝ ROK 1916

V PASTI VÁLKY...

V PASTI VÁLKY...

Bilance válečných operací roku 1915 nevyznívala pro státy Dohody příznivě. Na východní frontě německá a rakousko-uherská vojska prolomila ruské linie a v následujících bojích postoupila o stovky kilometrů na východ. Společně s Bulharskem obsadila Srbsko podporované Dohodou a Turecko s německou a rakousko-uherskou pomocí odvrátilo pokusy o ovládnutí černomořských úžin. Ani opakovaným italským ofenzívám na řece Soči se nepodařilo vážněji narušit tamní rakousko-uherskou obranu. A přece tyto úspěchy nepřinesly Ústředním mocnostem kýžené rozhodující vítězství. Jejich strategové si uvědomovali, že čas pracuje proti nim a že s prodlužujícím se konfliktem se jednou projeví větší lidský i hospodářský potenciál Dohody. Na počátku roku 1916, po sedmnácti měsících bojů, bylo zjevné, že obávaná situace nastává. Nejenže dohodové státy v počtech divizí o pětinu převyšovaly své nepřátele, ale také efektivnější organizací válečného hospodářství se úspěšně vypořádávaly s nedostatkem v oblasti výroby střeliva a dalšího válečného materiálu, s problémy, které už od podzimu 1914 svazovaly jejich činnost na bojištích.

Jestliže během roku 1915 Ústřední mocnosti ještě těžily z nedokonalé koordinace dohodových ofenzív, v následujícím roce se tak dít nemělo. Hlavní obrysy společné strategie dohodových států přinesla počátkem prosince 1915 mezispojenecká konference v Chantilly, která ve snaze znemožnit nepřátelům přesuny záloh stanovila zásadu souběžných a současných ofenzív na všech evropských frontách.

V táboře Ústředních mocností se sice také rokovalo o společném postupu v roce 1916, ale navzdory okázale deklarované vzájemné spolupráci náčelníci generálních štábů Německa a Rakouska-Uherska nenašli společnou řeč a každý sledoval vlastní strategické plány. Přestože se veřejnost navenek těšila z dobytých vítězství, z nejvyšších míst se ozývaly pesimistické hlasy volající po co nejrychlejším skončení války. Ale jakými prostředky toho dosáhnout? Najít cestu ze společné pasti, to byl ostatně úkol pro oba zneprátené tábory vzájemně zaklíněné v pozičních bojích.

„Na zdraví k Novému roku, báťuško!“ volají na ruského cara rakousko-uherský, německý, turecký a bulharský voják. Připíjejí si výtečným ročníkem 1915. Stejně jako nesený sekt jsou „u ledu“ i osoby symbolizované jednotlivými lahvemi

S touto sebevědomou alegorií převahy Německa, Rakouska-Uherska, Bulharska a Turecka nad státy Dohody kontrastují obavy, které v téže době sděloval německý náčelník generálního štábu říšskému kancléři: Odhadoval, že němečtí spojenci déle než do podzimu nevydrží...

„Tak, k mírovému jednání bychom byli skoro kompletní. Jen člověk nám tu ještě schází...“ V jalovém očekávání mírového rozuzlení si vídeňský humoristický časopis dovilil jízlivě glosovat další pokračování válečného klání touto temnou a pramálo povzbudivou ilustrací

BALKÁNSKÝ EXPRES

Zdrcující německo-rakousko-uhersko-bulharská ofenzíva proti Srbsku zahájena v říjnu 1915 dala obráncům mizivé šance a skončila prakticky během dvou měsíců úplnou okupací země. Ústřední mocnosti získaly nezanedbatelnou strategickou výhodu, když s Tureckem navázaly přímé spojení po souši. Nic už nebránilo jejich těsnější spolupráci a vzájemné hospodářské i vojenské podpoře. Lesk vítězného tažení kalila pouze skutečnost, že nepřítel nekapituloval. Srbská armáda unikala pokusům o obklíčení a obětavým ústupem k jaderskému pobřeží přes zasněžená pohoří Albánie a Černé Hory si i navzdory ohromným ztrátám uchránila svoji existenci.

Společný postup pod německým vrchním velením se na Balkáně začal drobit už záhy po obsazení Srbska. Zatímco Německo upustilo od pronásledování Srbů a raději šetřilo své jednotky, Rakousko-Uhersko o své vůli naplánovalo na první týden roku 1916 tažení proti Černé Hoře. Příznivou vojenskou situaci nastalou po zhroucení srbské obrany hodlalo využít a vyřadit z války i toto malé království, jehož armáda kryla srbský ústup. V další fázi mělo c. a k. Vrchní armádní velitelství obsadit albánské přístavy Drač (Durazzo) a Valona, které okupovala Itálie.

Dvojnásobná rakousko-uherská přesila útočila od 5. ledna ze severovýchodu a o tři dny později postupovala i od západu přes horský masiv Lovčenu. Za velkorysé dělostřelecké podpory – s přispěním válečného námořnictva – se rakousko-uherská pěchota v několika dnech zmocnila tamního pohoří a vzápětí obsadila nedaleké hlavní město Cetinje. Obrana se hroutila, černohorský král Nikola I. Petrović-Njegoš opustil zemi na palubě italské lodi a jeho poražené vojsko nakonec 23. ledna složilo zbraně.

Rakousko-uherský postup pokračoval přes albánské hranice dále na jih v patách zbytků srbského vojska. Zabránit jejich evakuaci dohodovými loděmi se c. a k. jednotkám nepodařilo, a to i přesto, že do konce února ovládly severní Albánii a dobyly přístav Drač. Tažení se nakonec v dubnu 1916 zastavilo před Valonou, odkud vedla obtížným terénem řídce obsazená fronta, která dále na východě navazovala na německo-bulharskou frontu kopírující řeckou hranici.

Sugestivní kresba z bojů
o pohoří Lovćen.
Pod ochranou vlastního
dělostřelectva překonávají
c. a k. vojáci náročný
horolezecký úsek
při výstupu na vrchol
Bjeloš (1 167 m n. m.)

Situční mapa Balkánu
s vyznačením hlavních směrů
rakousko-uherského útoku proti
Černé Hoře na počátku ledna
1916. Modré šipky značí ústup
porazené srbské armády a její
evakuaci

BALKÁNSKÝ EXPRES

O útrapách rakousko-uherských válečných zajatců ustupujících se srbskou armádou se veřejnost dohodových států dovídala i z kreseb chorvatského malíře Vladimira Beciće publikovaných v pařížském časopisu L' Illustration

Doslova v kostry potažené kůží změnil srbské vojáky velký ústup přes Černou Horu a Albánii. Z celé srbské armády přežilo pochod a evakuaci kolem 150 000 vojáků, jen asi třetina početního stavu z počátku války. Navzdory enormním ztrátám a krajnímu vyčerpání však srbská armáda i nadále představovala v regionu nezanedbatelnou vojenskou sílu

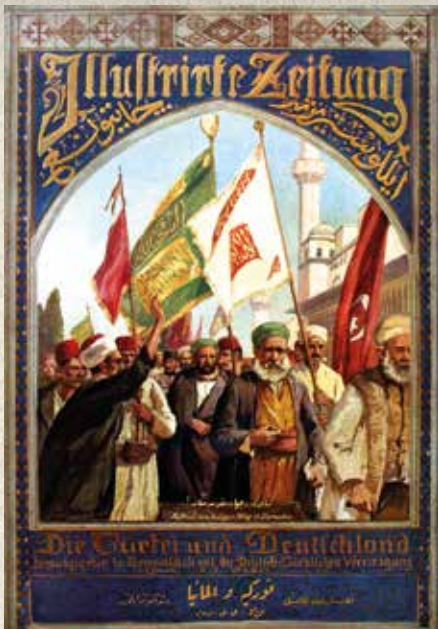

První srbsí vojáci utáboření na ostrůvku Vido, jen na dohled od Korfu. Více než pět tisíc zachráněných smrt přece jen dohnala, když se jejich oslabená těla nedokázala vyrovnat s prodělanými útrapami. Právě jim se stalo hřbitovem zdejší modré moře, jak stojí v legendární ódě srbského básníka Miljutina Bojiće

Přední obálce zvláštního spojeneckého čísla německého Illustrierte Zeitung vévodí motiv připomínající vyhlášení „svaté války“ v listopadu 1914.

Od džihádu mečem proti nepřátelům Ústředních mocností si Německo slibovalo narušení stability na britském, francouzském i ruském území obývaném muslimy

Balkanzug, jenž jako válečný pokračovatel proslulého Orient expressu zajišťoval přímé železniční spojení mezi Berlínem a Istanbulem, se na svoji první jízdu vydal 15. ledna 1916. Symbolizoval úzké sepětí obou metropolí i obou říší. Zatímco Berlín potřeboval turecké suroviny, Istanbul německé technologie

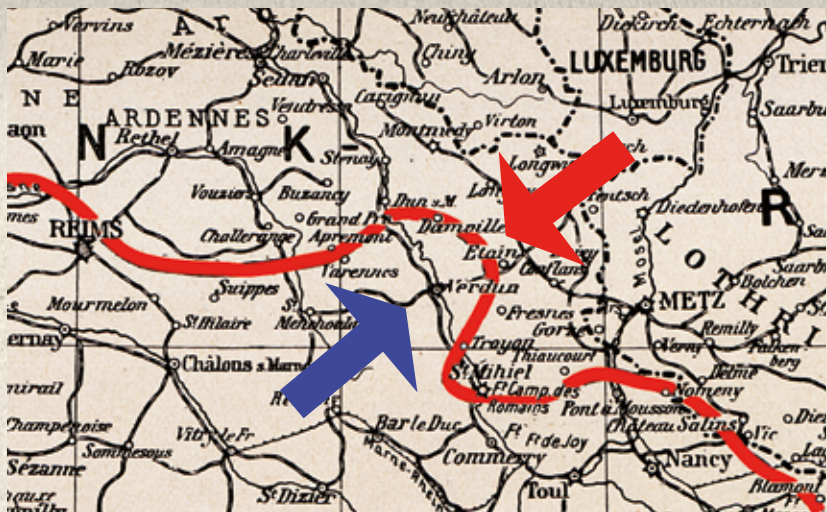
VERDUNSKÉ POUŠTĚNÍ ŽILOU

Válka na více frontách proti koalici silnějších nepřátel, to byla pro Německo a jeho spojence dlouhodobě neudržitelná strategická situace. Nejúčinnější způsob, jak ji zvrátit, spatřoval tehdejší náčelník německého generálního štábu Erich von Falkenhayn ve vyrazení některého z protivníků z války. Po vyčerpávajících bitvách roku 1915 sám pokládal za nejvhodnější cíl oslabenou Francii a západní frontu za nejlepší místo pro uskutečnění takového záměru.

Němečtí plánovači se zaměřili na frontový výběžek vklíněný do vlastní linie, jemuž vévodila pevnost Verdun a který poskytoval výhodu k masovému soustředění dělostřelectva. Ačkoli šlo o opevněný prostor, jeho obranyschopnost utrpěla rozhodnutím francouzského vrchního velení zrušit stálé pevnosti a nahradit je polním opevněním. Před německým útokem pevnostní objekty paradoxně přišly o většinu výzbroje a byly podminovány. Ofenzíva německé 5. armády pod velením korunního prince Viléma začala 21. února 1916. Ve srovnání s úspěšným průlomem u Gorlice a Tarnówa se Němcům u Verdunu podařilo zvýšit koncentraci dělostřelectva na trojnásobek – na každý kilometr fronty pájlo průměrně 42 hlavních. Po nevídané desetihodinové dělostřelecké přípravě Němci zaútočili s více než dvojnásobnou přesilou ve směru na fort Douaumont. Ve čtyřech dnech se jim podařilo prolomit francouzskou obranu do hloubky 3 km a 25. února Douaumont padl. Pak postup uvázl a na úspěchy prvních dní se v příštích týdnech dařilo navázat jen omezeně na křídlech průlomu. Francouzi mezitím shromáždili ve verdunském prostoru zálohy v takovém množství, že do konce dubna útočníka dvojnásobně přecísílili. Tehdy přišel i čas francouzských protiútoků. Tlak na pevnost polevil v červnu a červenci, když Brusilovova ofenzíva na východní frontě a zejména bitva na Sommě Němce donutila odvetet odtud část svých sil.

Od října přešli Francouzi pod velením generála Roberta Nivella k protiúderu a do 20. prosince 1916, kdy boje konečně ustaly, dobyli veškeré ztracené území zpět. Zápolením o Verdun dali oba protivníci v sázku svoji prestiž, což jim nedovolilo se z boje odpoutat, byť už dlouho postrádal jakýkoli operační význam. Cena, kterou za to zaplatili, byla příliš vysoká – celkem se odhaduje na 300 000 padlých.

Přehledná mapa západního bojiště s vyznačenou frontovou linií z předjaří 1916, kdy se schylovalo k zápasu o Verdun. Dobře zřetelný výběžek obklopený ze třech stran německou linií se stal dějištěm téměř desetiměsíční mimořádně zničující bitvy

Německá pohledová mapa verdunské obranné oblasti seznamovala čtenáře nejen s její rozlohou a s rozmístěním soustavy jednotlivých fortů, ale také s povahou tamního terénu

VERDUNSKÉ POUŠTĚNÍ ŽILOU

Střídání německé naslouchací hlídky na přesunutých pozicích před fortem Vaux. Dělostřeleckou palbou zdevastovaná, rozrytá krajina, pokrytá sutinami a tlejícími těly mrtvých, zanechala ve vojácích obou stran takové dojmy, že se z nich mnozí duševně už nikdy nevzpamatovali. Peklo na zemi – shodovali se přeživší

Francouzští vojáci, příslušníci marockého koloniálního pěšího pluku, odpočívají v ruinách fortu Douaumont. Zbytky tohoto největšího z verdunských fortů dobyly zpět francouzské jednotky až po osmi měsících. Vydutně jim nakonec pomohlo několikadenní ostřelování dvojicí železničních děl ráže 40 cm

Názornou představu o účincích koncentrované dělostřelecké palby v bojích o Verdun poskytl svým čtenářům časopis L'Illustration, když uveřejnil dvojici leteckých fotografií z dobývání fortu Douaumont. Přestože oba snímky od sebe dělí pouhých pět dnů mezi 19. a 24. květnem, došlo k tak radikální terénní proměně, že se redakce už neobešla bez vysvětlivek

„TRESTNÁ VÝPRAVA“ A SOČSKÁ ODVETA

Ve strategických úvahách a záměrech na rok 1916 se rakousko-uherský náčelník generálního štábu Franz Conrad von Hötzendorf se svým německým protějškem neshodl. Zatímco Falkenhayn pokládal Francii za nejvhodnější cíl hlavního ofenzivního náporu, Conradovi se jevilo snazší vyřadit z války nejprve Itálii. Přicházel s konkrétním návrhem společného úderu z oblasti Jižních Tyrol do Benátské nížiny, do týlu italských armád na Soči, ale Falkenhayn jej odmítl podpořit.

Když se koncem února rozhořely boje o Verdun, zahájila italská armáda na francouzskou žádost 11. března odlehčující ofenzívu na sočské frontě. V pořadí pátou bitvu na oné řece však poznamenala nedostatečná příprava, a tak útok v pěti dnech ztroskotal.

Rakousko-uherské Vrchní armádní velitelství plán úderu z Jižních Tyrol nepustilo ze zřetele, třebaže se muselo spolehnout pouze na vlastní skromné síly. Těch ovšem nebylo dost na to, aby c. a k. armáda zároveň útočila i bránila Italům v přesunu záloh ze sočské fronty. Výhled na úspěch ofenzívy dále snížilo i nepříznivé počasí, které operaci zpozdílo o celý měsíc. Moment překvapení zmizel, když soustředění sil takového rozsahu nezůstalo před Italy utajeno. V důsledku zdržení tak na c. a k. jednotky čekal v den útoku skoro třikrát početnější nepřítel než původně.

Ofenzíva, kterou rakousko-uherská propaganda pojímala jako výpravu s cílem ztrestat zrádnou Itálii, vyrazila 15. května z výchozích postavení jihovýchodně od Trenta a zpočátku zaznamenávala úspěchy. Jednotkám útočícím v těžkém horském terénu se podařilo dobýt města Asiago a Arsiero, ale další postup jim znemožnily italské zálohy a vlastní zásobovací těžkosti. K tomu všemu se přidaly katastrofální zprávy o ruském průlomu na východní frontě, po nichž následoval přesun části sil na toto bojiště. Bez perspektivy dalšího postupu a pod nápořem italských protiútoků nakonec zazněl rozkaz k ústupu do lépe hájitelných pozic. Fronta se tak znovu ustálila v horách.

Začátkem srpna 1916 se Italové odhodlali k opětnému útoku na sočské frontě. V pořadí šestá ofenzíva jim přinesla nečekaný úspěch – vytlačili c. a k. jednotky z pravého břehu Soči, dobyli město Gorici a dosud největší část rakousko-uherských postavení na Krasu. Do konce roku italská armáda spustila ještě další tři sočské ofenzívy – sedmou až devátou. V poměru k utrpeným ztrátám nebyly jejich výsledky nijak valné, ale drobný územní zisk u Gorice a na Krasu Italům přece jen přinesly.

Panoramatický snímek poskytuje výhled na horský masiv, přes nějž směřoval rakousko-uherský útok na západním okraji postupu. Město v popředí je Rovereto

Mapa oblasti s vyobrazením jednotlivých linií postupu dosažených rakousko-uherskými jednotkami v průběhu jihothyrské ofenzívy. Plná čára značí stav fronty před zahájením útoku, tečkovaná uvádí nejzazší postup k 12. červnu 1916. Přerušovaná čára zaznamenává novou obrannou linii, kterou po nařízeném ústupu c. a k. jednotky zaujaly ke konci června

Obsazení ruin italského fortu Monte Verena rakousko-uherskými jednotkami během jihothyrské ofenzívy

„TRESTNÁ VÝPRAVA“ A SOČSKÁ ODVETA

V Rakousko-Uhersku si lidé kupovali pohlednice s přehledným ztvárněním těch míst italského bojiště, kde docházelo k nejintenzivnějším střetům. Červenou linií, značící průběh rakousko-uherských postavení na počátku války, doplňují modré úseky, které Italové získali do konce roku 1916 během všech svých devíti sočských ofenzív

Sugestivní výjev ze 6. sočské bitvy pochází z německého magazínu *Illustrierte Zeitung*. Autor na kresbě zachytil Východočechy od c. a k. polního mysliveckého praporu č. 2 v litém boji o výšinu Oslavija na pravém břehu Soči

„Vlaštovčí hnízda“ na strmých svazích Monte Sabotina. I tato postavení na pravém břehu Soči museli rakousko-uherští vojáci vyklidit v průběhu 6. italské ofenzívy

Triumfální kresbu italských vojáků překračujících Soču během šesté ofenzívy publikovaly časopisy napříč státy Dohody

VÁLKA NA HLADINĚ I POD NÍ

Ve vzájemném zápoleí Velké Británie a Německa hrály významnou úlohu námořní síly. Během roku 1915 účinná britská blokáda ochromila dovoz do Německa a škrtila jeho válečné hospodářství. Němci nasazovali ve stále větší míře ponorky, aby Britům oplácely stejnou mincí a také je odrýzly od jejich zámořských zdrojů, ale marně.

Zhoršující se stav německého hospodářství vyvolal v roce 1916 dočasnou změnu německé námořní strategie. Velení německého válečného loďstva došlo k přesvědčení, že nadešel nejvyšší čas oslabit britskou flotu. Ta se zbytečnému boji vytrvale vyhýbala, a tak Němci začali podnikat drobné rušivé výpady s cílem vylákat menší síly soupeře na širé moře a postupně je potápět. Tato opotřebovací taktika však souhrou okolností vtáhla obě loďstva do největší námořní bitvy války – bitvy u Jutska či Skagerraku.

Díky prolomení německé komunikace se velení britského loďstva dozvědělo o pohybu německé Vysokomořské floty u západního pobřeží Dánska, rozhodlo se proti ní vyslat jádro vlastních sil a zničit ji. Když se 31. května 1916 oba nepřátelské svazy střetly, Němci zprvu netušili, jaké převaze čelí. Ukázalo se však, že pouhá přesila Britům k vítězství nestačí. Třebaže Němci disponovali podstatně menšími silami (16 bitevních lodí ku 28 britským), vedli boj pružněji a obratněji, přičemž využívali předností svých plavidel – silnějšího pancéřování a větší průraznosti granátů. Tak se mohlo stát, že Britům způsobili dvakrát větší ztráty, než sami utrpěli: počítáno podle výtaku, potopili 113 300 tun britských a sami ztratili 62 300 tun.

Tato jediná námořní bitva první světové války, i když byla pro Němce celkově úspěšnější, ovšem nic nezměnila na poměru námořních sil. Britské válečné loďstvo neztratilo na své drtivé převaze a nezměnilo svůj efektivní systém blokády. Bezvýslednost pokusů o vyrovnání sil nakonec přesvědčila německou admirálitu, že jediný prostředek k proražení blokády představují ponorky. K tomu se naskytlý příznivé podmínky, když řízení vojenských záležitostí v Německu převzala koncem srpna 1916 dvojice Hindenburg-Ludendorff. Bezohledná ponorková válka se ovšem úzce pojila se zahraničněpolitickou problematikou Německa a nemohla být vyhlášena okamžitě. Byla však pečlivě připravována jako úder, který měl Velkou Británii srazit na kolena.

Na reprodukci otištěné
v Illustrierte Zeitung
malíř zachytil zápas
německé ponorky
s ozbrojenou
nepřátelskou obchodní
lodí jako úspěšný
souboj podle pravidel
vedení války na moři.
Takový způsob boje
byl však pro ponorky
nadmíru riskantní

Dělostřeleckou palbou poškozená ponorka
čeká v suchém doku na svůj další osud

„Německé řadové lodi
v doprovodu námořních
vzducholodí plují
do útoku,“ zněl popis
obrázku, na němž
německé loďstvo opouští
Wilhelmshaven

VÁLKA NA HLADINĚ I POD NÍ

Podobné dramatické scény věnované bitvě u Jutska zaplnily obrazové žurnály v Německu i ve Velké Británii.

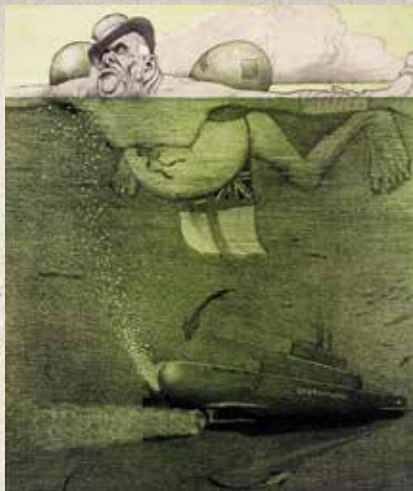
Dnes mimoděk ukazují, jak zkreslené byly představy malířů o povaze moderního námořního boje, zvláště pokud šlo o vzdálenosti, na něž se vedl

Po bitvě. Úklid na palubě německé bitevní lodi během návratu do mateřského přístavu

V Rakousku-Uhersku, rovněž zasaženém britskou bloádou, referoval tisk o námořní bitvě u Jutska jako o velkém německém vítězství. V zaujetí antickou mytologií ztvárnil kreslíř tři potopené britské bitevní křižníky naražené na hrotech Poseidónova trojzubce. V názvu jedné z lodí se ovšem spletl – místo HMS Warspite klesla ke dnu HMS Invincible

Žánrový obrázek z německé ponorky v Severním moři, otištěný v *Illustrierte Zeitung*, ohlašoval zostření ponorkového boje. V roce 1917 Německo svým osudovým rozhodnutím pro neomezenou ponorkovou válku proti sobě počtvalo Spojené státy

Propaganda v Německu a Rakousku-Uhersku líčila existenci obchodní ponorky jako triumf germánského důvtipu a technických možností. Taková ponorka však byla pouze jediná, a tak v žádném případě nemohla kompenzovat nedostatek surovin způsobený bloádou

Při své první a předposlední plavbě v létě 1916 zamířila obchodní ponorka *Deutschland* do USA, kde svůj náklad syntetických barviv a farmaceutických preparátů směnila za kriticky nedostatkové suroviny: kaučuk, zinek a nikl. Tímto úspěšným obchodem se „stryčkem Samem“ se pochlubil na titulní straně i vídeňský humoristický list

BRUSILOVOVA OFENZÍVA

V roce 1916 Rusko plnilo své závazky vůči dohodovým spojencům, třebaže se stále vzpamatovávalo z fiaska předchozího roku. Když po napadení Verdunu Francouzi žádali o pomoc, carská ruská armáda zahájila v březnu u Naročského jezera mohutnou operaci v naději, že přivábí německé zálohy ze západní fronty. Selhala však dokonale, a to i navzdory více než čtyřnásobné ruské převaze a dvoudenní dělostřelecké přípravě. Její zdrcující neúspěch vzal ruskému vrchnímu velení elán a sebevědomí k dalším útočným podnikům.

Nadále trvající boje o Verdun a v květnu zahájená rakousko-uherská ofenzíva v Jižních Tyrolích stupňovaly tlak dohodových spojenců na Rusko, aby co nejdříve spustilo svoji zamýšlenou velkou letní ofenzívu. Tím, kdo se iniciativně chopil jejího plánování a kdo stěžejním způsobem ovlivnil její provedení, byl velitel Jihozápadní fronty generál jezdeckva Alexej Alexejevič Brusilov. Za hlavní cíl ofenzívy určil Kovel, přičemž podpurné útoky směřovaly proti městům Lvov, Stanislav (dnes Ivano-Frankivsk) a Černovice (Černivci). Úder tak měl zasáhnout převážně rakousko-uherské jednotky.

Recept na proražení nepřátelské obrany hledal Brusilov v překvapivém útoku po celé délce svého frontu dlouhého 480 km. Obránce neměl mít ani tušení, kam zasadit své zálohy. Dalším matoucím prvkem byla krátká, ale pečlivě připravená a přesná dělostřelecká příprava, jež na rozdíl od obvyklých dlouhých ostřelování protivníkovi neměla dát příležitost přisunout zálohy, ani evakuovat přední zákopy. Na poměry východní fronty neotřelý Brusilovův experiment dále spočíval ve využití infiltrační taktiky, jež vyčleňovala speciálně vycvičené úderné oddíly na čelo útoku. Těsně před vyražením se takřka všechny útočící jednotky podařilo skrytě soustředit v předních ruských postaveních, bezprostředně před hlavní nepřátelskou linií. Vzdálenost ke zteči tak leckde nebyla delší než 100–150 metrů.

Úder, jež Rusové zahájili 4. června podle propozic, překonal představy zúčastněných, když na řadě míst c. a k. obránce doslova převálcoval. K rozhodujícímu strategickému průlomu ovšem nedošlo. Ruský útok se postupně vyčerpal a díky německému vedení se v dalších týdnech podařilo největší hrozbu zažehnat. Ofenzívě se však podařilo odčerpat německé i rakousko-uherské síly od Verdunu i z Jižních Tyrol, což Dohodě významně pomohlo. Rakousko-uherskému vojsku ušetrčila takovou ránu, že je definitivně odsoudila do role chráněnce závislého na svém německém patronovi. Rusové za svým vítězstvím vnímali znepokojivý stín vysokých ztrát, který živil nespokojenost v zázemí.

Ruský generál
jezdeckta Alexej
Alexejevič Brusilov
od konce března 1916
velel Jihozápadnímu
frontu a stal se
hlavním iniciátorem
uskutečnění letní ruské
ofenzívy. Při jejím
plánování se nejen
poučil z předchozích
ruských neúspěchů,
ale také efektivně
uplatnil řadu
taktických novinek

Pušky a ruční granáty pohotově připravené v jednom z rakousko-uherských zákopů na jaře 1916.

Přehledná mapa otištěná v pařížském časopise
L' Illustration informovala francouzskou veřejnost
o úspěších, jichž na východě dosáhlo ruské vojsko
během dvou měsíců od zahájení útoku

Široký pás rakousko-uherských
protipěchotních překážek
na břehu řeky Ikvy v únoru 1916.
Vzhledem k úmyslům přenést
v roce 1916 těžiště bojových
operací na jiné fronty se německá
i rakousko-uherská armáda
na východní frontě soustředila
na obranu a budování
polních opevnění,
aby zde ušetřila
co nejvíce sil

BRUSILOVOVA OFENZÍVA

Typický obrázek z přífrontového pásma za rychle postupující carskou ruskou armádou. Enormní bylo množství zajatých c. a k. vojáků, které podle armádních statistik činilo v období od června do října 1916 téměř 360 000 mužů. Celkové ztráty se vyšplhaly k 585 000 padlých, zemřelých, raněných, zajatých a nezvěstných

Hořící stavení zapálená rakousko-uherskými jednotkami během ústupu. K taktice spálené země se na východní frontě uchýlovaly obě bojující strany

Snímek pořízený ruskými vojáky od štábu 11. ruské armády zachycuje v lese skryté rakousko-uherské pozici městečko „Linec na Ikvě“. Architektonicky propracované a zdobené dřevěné stavby hostily zařízení, která na statické frontě nabízela důstojníkům i vojákům možnost odpočinku i zábavy

Nákladní automobily převážejí německé zálohy k zastavení Brusilovova průlomu. Nevidaná šířka pásma ruského útoku zkomplikovala rozhodování o tom, kam zasadit skrovné zálohy. Další problém spočíval ve špatné infrastruktuře, která bránila jejich rychlým přesunům na nejvíce ohrožená místa

KRVAVÁ SOMMA

V době, kdy Brusilovova ofenzíva na východní frontě zaznamenávala největší úspěchy a u Verdunu pokračovaly urputné boje, zahájili Britové a Francouzi velkou ofenzívu po obou stranách řeky Sommy. Byla namířena do pravého boku vysunuté německé fronty. Měla za cíl dosáhnout železniční sítě v okolí Cambrai a odříznutím týlových cest přinutit Němce k ústupu.

Hlavní tíhu ofenzívy nesli tentokrát Angličané, neboť Francouzi byli vázáni německými útoky na Verdun. Tuto ofenzívu pokládaly dohodové státy v kampani roku 1916 za hlavní, a proto jí předcházela důkladná příprava. Čtyřicet kilometrů široký úsek útoku rozdělovala řeka Somma na dvě části. Zatímco na severu proti německým obranným postavením útočila britská 4. armáda, na jihu postupovala francouzská 6. armáda. Klíčem k úspěchu měla být drtivá převaha v dělostřelectvu. Například u těžkých ráží Britové a Francouzi převýšili protivníka až pětinasobně. S více než třemi sty letouny mohli dohodoví spojenci využívat vzdušnou převahu nejen k průzkumu bojiště, k řízení dělostřelecké palby, ale také k pozemním útokům. Veškeré úsilí podporovalo rozsáhlé týlové zázemí. Na rozdíl od ofenzív roku 1915 byl útok na Sommě veden na širším úseku. Pěchota měla postupovat v přesné součinnosti pouze do terénu, který byl předem dokonale dělostřelecky „zpracován“.

Po sedmidenní dělostřelecké přípravě se Britové a Francouzi vydali 1. července 1916 do útoku. Jejich vysoké ztráty a pomalý postup svědčil o tom, že německá obrana neutrpěla tak dalekosáhlé škody, jak se předpokládalo. Postup útočících jednotek se totiž zastavil na postaveních vybudovaných až za účinným dosahem dohodového dělostřelectva. V další etapě se boje na Sommě proměnily ve vyčerpávající materiálovou bitvu o každou píd' půdy. Když konečně zdejší boje 18. listopadu 1916 ustaly, zůstal v držení Britů a Francouzů úzký 10 km hluboký a 20 km široký pruh naprosto zdevastovaného území.

Bitva na Sommě se zařadila mezi největší bitvy první světové války. Skutečnost, že během ní utrpělo zranění nebo padlo více než milion vojáků obou stran, z ní činí jednu z nejkrvavějších bitev lidských dějin.

Mapa západního bojiště s dobře patrným německým výběžkem fronty směřujícím k Paříži. Do jeho boku, podél řeky Sommy, Britové spolu s Francouzi namířili svoji hlavní útočnou operaci roku 1916. Jejím podstatným efektem mělo být odčerpání německých sil od Verdunu

Poučení, která Britové i Francouzi vyvodili z neúspěšných útoků v roce 1915, jim velela zasadit v místě ofenzívy co největší množství těžkého dělostřelectva. Jeho systematická palba měla nejen zničit obranná postavení a „připravit“ cestu pěchotě, ale zároveň likvidovat nepřátelské zálohy

Doslova v měsíční krajinu proměnilo oblast útoku sedm dní a sedm nocí trvající nepřetržitě ostřelování. Rozrytá země se nabízela vojákům kýžený kryt, znesnadňovala jim však orientaci a přístup

KRVAVÁ SOMMA

Francouzský útok
na les Maisonneuve
u Biaches
z 20. července 1916
pojal německý malíř
jako obětavý boj
hrstky vojáků proti
drtivé francouzské
přesile

Po zahájení útoku přinesl jeden z britských časopisů tento zvláště melancholický výjev z právě dobytého nepřátelského zákopu. „Tommy“ – jak Britové svým vojákům říkali – zachycený na kresbě patřil k těm šťastnějším, kteří přežili 1. červenec 1916, nejkrvavější den bitvy. Během tohoto černého dne britské armády padlo 19 240 vojáků

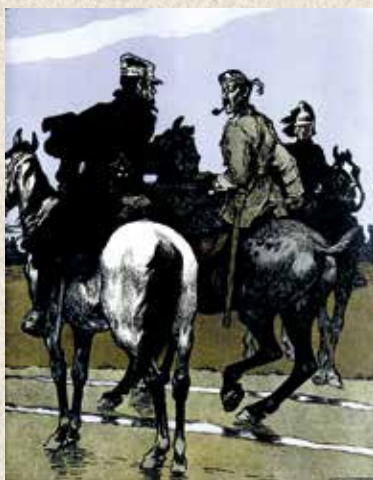
Ohromná spotřeba
pěchotního střeliva
a ručních granátů
vyžadovala jejich
neustálý přísun
k postupujícím
jednotkám

Odvádění německých zajatců
z dobytých postavení na Sommě

Rakouský časopis Die Muskete si na titulní straně neodpustil jízlivou glosu k dohodovým úspěchům na Sommě: „*Jak to jde na vaší frontě?*“ ptá se francouzský důstojník britského. „*Znamenitě! Dobyli jsme tolik území, že na něm můžeme pochovat skoro všechny své mrtvé.*“

„Pozemní křižník“ vyvíjený Brity jako nová zbraň, jež měla frontu vyvést z poziciční války, zažil své ostré nasazení v pozdější fázi bitvy na Sommě. Útok těchto neohrabaných a pomalých strojů 15. září 1916 u Fleurs-Courcelette sice Němce překvapil, ale získanou výhodu se Britům nepodařilo využít

DALŠÍ POŽÁR NA VÝCHODĚ

Dva roky vyčkávalo neutrální Rumunské království na vhodnou příležitost ke vstupu do války. S příslibem rozšíření svého území na úkor sousedů Rumunsko zjištěně zakotvilo v dohodové koalici. Další fronta na východě vznikla 27. srpna 1916, kdy Rumunsko vyhlásilo Rakousku-Uhersku válku. Podunajská monarchie se svým německým patronem se ještě nestačila vzpamatovat z „brusilovovské“ krize a už nastala další.

Nebezpečí plynulo ze strategického postavení Rumunska na jižním křídle ruské fronty s přístupy k východní hranici Uher a severní hranici Bulharska. Od soluňské fronty, černomořských úžin a vitálních spojovacích linií vedoucích přes Srbsko do Turecka dělila Rumuny vzdálenost okolo 300 km. Při cílevědomém využití zmíněných strategických možností a při nasazení odpovídajících sil mohlo Rumunsko s dohodovou pomocí zasadit Ústředním mocnostem citelnou ránu. Akutní hrozbu představoval zvláště obchvat jižního křídla východní fronty spojený s útokem přes Sedmihradsko na Budapešť. Poměr sil byl pro Ústřední mocnosti více než nepříznivý, když obrana Sedmihradska čelila více než dvanáctinásobné rumunské přesile (34 000 : 420 000), na Dunaji a v Dobrudži 70 000 Němců a Bulharů stálo proti 182 000 Rumunů a Rusů.

Rumunská ofenzíva začala soustředěným postupem do Sedmihradska s cílem obsadit Banát a táhnout na Budapešť. Zpočátku postup nenarazil na výraznější odpor, ale byl příliš pomalý a umožnil seskupení dvou německo-rakousko-uherských armád k odražení náporu. Koncem září Rumuni utrpěli porážky u měst Hermannstadt (dnes Sibiu) a Kronstadt (Brašov). Poté německé a rakousko-uherské velení připravilo a provedlo společný koordinovaný úder – labutí píseň manévrových bojů velkého formátu. V listopadu pronikly jednotky do Valašské nížiny a Mackensenova armádní skupina, tzv. Dunajská armáda, složená z bulharských, tureckých a německých jednotek, zaútočila z Bulharska na Bukurešť. Postup na levém břehu Dunaje vyvrcholil ovládnutím města počátkem prosince a zatlačením rumunsko-ruských vojsk na linii danou ústím Dunaje. Zde se vytvořila obranná linie, která znehybněla až do července 1917. Rumunské tažení skončilo obsazením velké části země vojsky Ústředních mocností. Rozsáhlé přírodní zdroje byly sice vítanou kořistí, ale obsazení takového území vyžadovalo nemalé vojenské síly. Východní fronta se protáhla o dlouhých 500 km, a tak nakonec obě strany konfliktu vnímaly rumunské dobrodružství jako poměrně problematickou slepou uličku.

Pohledová mapa Rumunska názorně zachycuje nejen terénní ráz nového bojiště, ale i průběh operací. Modrá linie táhnoucí se cípem Sedmihradska označuje nejzazší postup rumunské ofenzivy k 18. září 1916. Následný protiútok Ústředních mocností rumunské vojsko do konce roku zatlačil až za červeně vyznačenou linii

Rumunské vyhlášení války Rakousku-Uhersku z 27. srpna 1916 komentoval jeden z vídeňských humoristických listů karikaturou, na níž rumunského krále Ferdinanda I. ztvárnil jako zákeřnou hyenu. Zatímco německý císař Vilém II. svého příbuzného nechal za zradu vymazat z hohenzollernských rodových záznamů, rumunská společnost jeho postoj odměnila přívzkem „Věrný“

Do bojů proti rumunské armádě se účinně zapojily i rakousko-uherské říční monitory, když svojí palbou ničily nepřátelské pontonové mosty na Dunaji

DALŠÍ POŽÁR NA VÝCHODĚ

„Velká rumunská klouzačka od hranic až do Bukurešti,“ stojí v popisku karikatury, která posměšně glosovala rychlý spád operací Mackensenovy Dunajské armády proti Rumunsku

Velkým tématem se v německém a rakousko-uherském tisku stala ona domnělá zrada, již se dopustil rumunský král a za níž byl po zásluze potrestán. Jedné ze satirických kreseb vévodí rodový erb Hohenzollernů: „Vypadalo to jako skvrna – ale byl to jenom stín!“ praví se v komentáři

Rakousko-uherská armáda si po debaklu, který utrpěla během Brusilovovy ofenzívy, opět užívala chuti vítězství. Svědčí o tom furiantské žerty na stránkách humoristických magazínů: „Ti Rumuni už všechno dostávají zvenčí: od Němců krále, od Britů peníze, od Rusů vojáky – a teď výprask od nás!“

V napjaté surovinové situaci
Ústředních mocností
se rumunská ropná pole stala
vítanou válečnou kořistí

Pro srbské vojáky, kteří přežili velký
ústup a kteří po rekonvalescenci,
vystrojení a vyzbrojení znovu nastoupili
do boje, znamenal opětovný vstup
na půdu vlasti magický okamžik. Toto
umělecké ztvárnění přechodu srbské
hranice publikoval například pařížský
L' Illustration

„Hrajte své hry, pánové!“ obrací se krupier
na dohodové státníky na karikatuře nazvané
Va banque! Rakousko-uherská propaganda
vynikala v umění obracet vlastní krizi
v krizi svých nepřátel

PROTI DVOUHLAVÉMU ORLU

První organizační a programové základy boje za vytvoření samostatného československého státu položili představitelé našeho zahraničního odboje v čele s T. G. Masarykem v listopadu 1915, když ustavili Český komitét zahraniční. V dalších měsících se soustředili na získání podpory co možná nejvíce krajanských spolků a na jejich aktivní zapojení do odbojové práce. Od února 1916 vznikala v Paříži z Českého komitétu zahraničního Československá národní rada (ČSNR), jež v květnu zahájila činnost jako ústřední orgán zahraničního odboje. Domácí rezistenci v českých zemích vlna zatýkání v roce 1915 paralyzovala a omezila její kontakty se zahraničím.

Bylo zřejmé, že bez hmatatelné účasti na válečném úsilí Dohody lze jen stěží očekávat uznání čs. zahraničního odboje a jeho válečných cílů vládami dohodových států, a proto už od počátku získala nesmírný význam vojenská složka odboje. Zformování velké československé armády se stalo prioritou, ale naráželo na mnohé obtíže.

Například v Rusku, kde vzhledem k počtu zajatých Čechů a Slováků existoval největší potenciál pro rozšíření vojska, carské úřady až do dubna 1916 odmítaly povolit nábor z řad zajatců. Když se stavidla konečně otevřela, poznamenal výstavbu armády rozkol ve vlastních řadách – mezi krajanskými centry kyjevským a petrohradským, které mezi sebou soupeřily o vliv a neshodly se na koncepci rozšíření vojska ani na zásadách náboru. Mnozíci se stížnosti na poměry u čs. záložní roty v Kyjevě a spousty nevyřízených žádostí o vstup do vojska odradily mnoho dobrovolníků, kteří v Oděse raději vstupovali do srbské dobrovolnické divize. K tomu ještě přicestoval do Ruska místopředseda ČSNR Josef Dürich, a místo aby jednal v intencích rady, svévolně organizoval nábor českých zajatců pro ruské expediční síly ve Francii. Máloco kazilo obraz československého hnutí na Rusi více než vnitřní rozbroje. M. R. Štefánik musel během své cesty do Ruska vyvinout velké úsilí, aby situaci urovnal a prosadil zde ústřední roli ČSNR.

Česká společnost a její političtí představitelé pocítovali v roce 1916 další utužování válečného režimu v Rakousku-Uhersku a v narůstajícím vlivu německého spojence spatřovali hrozbu pro další existenci českého národa. Když německé politické strany v Rakousku napřely své úsilí k odbourání zbytků federalismu a zrušením historických království a zemí mínily přeměnit západní části monarchie v jednotný stát s německou nadvládou, podnítily české poslance v Říšské radě k tomu, aby se spojili v jednotný klub s názvem Český svaz. Zpráva o jeho ustavení 19. listopadu 1916 se stala současně prvním společným veřejným loajálním prohlášením českých politických stran. „Strany musí mlčet až do konce,“ vzkazovali z Paříže v obavách, aby politici doma neuškodili zahraniční akci.

V optimistické atmosféře vyvolané zprávami o úspěších Brusilovovy ofenzívy vydal Československý zahraniční výbor plamennou výzvu, jež se obracela na Čechy a Slováky bojující v řadách rakousko-uherské armády na italské frontě a nabádala je ke zběhnutí. Ambiciózní plán na výstavbu velké armády měl nejlepší perspektivu v Rusku a Itálii, v zemích, kde se soustřeďovalo nejvíce českých a slovenských zajatců

**Češi! Slované!
Draží bratři!**

Medusa Velebná vystupovala so svojím manželom štátnym tajníkom a Medusa sa so 14 deťmi vďaka vzhľadom vďaka štátnemu tajníkovi dostala na 20. riadok najvyššieho. Osmička Comptona a vzhľadom na svoj vzhľad, na 16. riadok najvyššieho. Osmička Comptona a vzhľadom na svoj vzhľad, na 16. riadok najvyššieho. Osmička Comptona a vzhľadom na svoj vzhľad, na 16. riadok najvyššieho.

vybudování veliké české armády

A Vy sa všetko okrem toho chýbi bytie vlasti v ľadovej sieti vlní a mliečnom? No, to, čo sa tu všetko stalo, sa musí a musí byť tak, ako sa všetko stalo? No, to, čo sa tu všetko stalo, sa musí a musí byť tak, ako sa všetko stalo?

dr. Kramář odsouzen k smrti

pro voličskou společnou posilovnou v. Halimam a že vše bude vzhledem k velkému množství
prospěšné? Někdy se jim, že peníze do výhledu, že všechny sociální podmínky a chystá se posílit
proti tomu, protože pro občanství, aby mohli sledovat

popravit Kľofáče a Choce

John Kenneth & Helen F. McKeeville, Inc. is an equal opportunity employer.

zuří proti prof. Masarykovi.

Jack = *Leontideus pardus* pro nulli sanctorum, a jehol chei sanctorum ibi, de ceteris jehol chei
a nulli & = *leontideus* ! A leontideus, de nulli

vrhla do vězení Machara,

salihim mawdu'uhun bihaika -- jihat dharu takli muallid a pishwari per vishwam?

Heli nati dazat, pomsute nati Vy! Vy te solitev silnit, Vy te mozte silnit, vy Valich nasho le dazat, hochemut nasho silnit.

Nebojujte! Vzdávejte se

hail, kvoli dom také stroj so staneš takí a ktorí hupje stroj a kombinaci Čechoslováci, jasný je ak prajeme v cielej my. Tie dokážu, že milajete veľa milý a monotonie staneš a staneš veľa milý milý. Tie staneš stroj so a pľuše milý veľa a veľa ká a jasný.

Čekame, hořel, se Vy radujete (in a Vy je) provázate (stojí) tak, jak je) provedl
 čekání (stojí) hořel se hořel stáhl a mohl.

Interviewer: Was a collapse a view?

My business objectives:

V. Kuznetsov, v. I. Zhuravskiy 1986.

ZA ČESKOSLOVENSKÝ ZAHRAANIČNÍ VÝBOR.

Ds. EDUARD BUNŠŤ,
generální sekretář
Ceskoslovenského Zahraničního Vědom.

Ds. MILAN ŠTEPÁNIK,
člen představenstva
Ceskoslovenského Zahraničního Vědom.

Prapor druhého
pluku přivezený
do Kyjeva početnou
skupinou dobrovolníků
z turkestánského Taškentu

PROTI DVOUHLAVÉMU ORLU

Generálmajor Jaroslav Červinka, krajan ve službách carské armády, se coby dispoziční důstojník u náčelníka

Kyjevského vojenského okruhu vložil na jaře 1916 do řešení organizačních problémů spjatých s pomalým doplňováním čs. vojska. Na rozdíl od idealistických činovníků Svazu česko-slovanských spolků na Rusi, kteří trvali na tom, aby zajatci vstupovali do revolučního vojska a sloužili v něm od píky, Červinkova maximalistická koncepce počítala s jejich hromadným nábořem a zařazením v původních hodnostech

Interiér ubikace v ruském zajateckém táboře Berezovka zachytil na kresbě známý malíř a pozdější legionář Jindřich Vlček

Léto 1916 – čeští dobrovolníci pochodového pluku Cizinecké legie odpočívají v zákopech na Sommě. V té době zbývala ve francouzské Cizinecké legii poslední kompaktní česká četa.

I ta měla brzy zaniknout, ale slavně a s vyznamenáním, když v bojích počátkem července odrazila protiútok celého německého praporu a zajala 60 mužů

Kresba, uveřejněná v srpnu 1916 na stránkách v Paříži vydávané Československé samostatnosti, líčila stav vojenského odboje v poněkud optimističtějších proporcích, než odpovídalo skutečnosti

Svůj um zapojil do služeb československého odboje i věhlasný grafik, typograf a malíř Vojtěch Preissig. V roce 1916 vytvořil pro České národní sdružení v USA tento plakát s expresivní obžalobou habsburského panství v českých zemích

Jakou finanční i organizační podporu měla na podzim 1916 idea osamostatnění se českých zemí na Rakousku-Uhersku, o tom svědčí nové reprezentativní sídlo Českého komitétu a propagační kanceláře Českého národního sdružení v Londýně. Krajanským organizacím se tehdy také podařilo přesvědčit britskou vojenskou správu, aby do vojska přijímala dobrovolníky z krajanské komunity. Šestadvacet mužů odvedených do konce roku 1916 představovalo pro odboj velké symbolické vítězství a otevřelo cestu dalšímu náboru

TECHNIKA A DŮVTIP VE SLUŽBÁCH VÁLKY

Snaha uchránit se před smrtícími účinky dělostřelecké a kulometné palby zahнала vojáky po prvních měsících bojů do hlubokých zákopů. Na proměnu války reagoval vědecko-technický důmysl. S ambicí zvrátit statický ráz bojů přinášel na bojiště nejen dokonalejší zbraně, ale i četné technické i taktické inovace.

Pokud si ještě na začátku války jednotlivé druhy vojska – zvláště pěchota a dělostřelectvo – vedly své soukromé války a vzájemně spolu příliš nespolupracovaly, v dalších letech je nouze přinutila k co nejtěsnějšímu sepětí. Pěchota na bojišti bez dělostřelecké podpory prakticky neobstála. V této souvislosti se velkých pokroků dočkalo nejen řízení dělostřelecké palby, ale též taktika jeho nasazení. Pro ofenzívy roku 1916 byl už typický propracovaný systém palebných přepadů a přehrad.

Na západní frontě, kde se situace nejvíce podobala stavu vzájemného obležení, a také na frontě proti Itálii uplatňovali protivníci odvěké metody pevnostního válečnictví jen střídmo obohacené o moderní technologie. Ve snaze rozrušit opevněná postavení nepřítele tak vojáci obou stran hloubili podkopy a protipodkopy, aby je vzápětí naplněné trhavinami vyhazovali do povětří. Zmíněné postupy a prostředky však nezaznamenaly větší úspěchy. S účinným východiskem přišli v roce 1916 Němci, když původní francouzskou infiltrační taktiku převzali, propracovali a jako první masově uplatnili v boji o Verdun. Speciálně vycvičené malé úderné jednotky určené k „otevírání“ cest v nepřátelské obraně se staly normou pro další průběh války všude tam, kde to strnulost front vyžadovala.

Z hlediska ochrany vojáka se ocelová přílba stávala normou u vojáků na obou stranách konfliktu. Četnější uplatnění bojových chemických látek, které do pozic zanášely speciální dělostřelecké granáty, si vyžádalo zavádění unifikovaných ochranných prostředků.

V září 1916 se na bojišti poprvé objevil nový bojový prostředek – tank. Třebaže ještě nějaký čas trvalo, než vojenská teorie našla jeho správné využití, měl zásadně poznamenat válečnictví na bezmála příštích sto let.

Na válečném nebi roku 1916 se poprvé setkáváme s fenomény vzdušná převaha a také strategické bombardování. Plnění různých úkolů na bojišti si také vyžádalo specializované druhy letounů a k nim příslušnou taktiku nasazení.

Názorný průřez částí zákopového systému. Tak jej německým čtenářům zprostředkoval v roce 1916 dobový tisk. Vyobrazení měla splnit i didaktický účel, a tak detailní popisky uváděly názvy jednotlivých obranných prvků

Ve spojovacím zákopu – zní název malířské studie otištěné na titulní straně německého magazínu Illustrierte Zeitung. Poddůstojník vyzbrojený samonabíjecí pistolí Mauser C96 je tu zachycen s tehdy žhavou výstrojí novinkou – tak typickou německou ocelovou přílbou

Další skica zobrazuje německého pěšáka v „zákopové přílbě“, zodolněné v přední části přidavným ocelovým štítem

TECHNIKA A DŮVTIP VE SLUŽBÁCH VÁLKY

„Sakra, to ale musela být bubnová palba!“
zní popisek pod karikaturou, na níž
se dvojice rakousko-uherských vojáků
v galerii pozastavila u snímku měsíční krajiny

Každé bojiště mělo svá specifika. Italská
dělostřelecká převaha, která se na sočské
frontě během roku 1916 ještě zvětšovala, nutila
rakousko-uherské vojáky budovat ve skalním
vápencovém terénu četné kaverny jako úkryty
před ničivou bubnovou palbou

Formace německých letounů nad idylicky vyhlížející flanderskou krajinou. V důsledku masové letecké produkce, jež se rozběhla ve Francii a Velké Británii, přišlo německé letectvo o vzdušnou převahu už nad Verdunem

Děsivě vyhlížející „pozemní křižník“ na titulní obálce pařížského L' Illustration. Psychologický účinek nasazení prvních takových strojů se Britům nepodařilo proměnit ve výraznější územní zisk

NA DOMÁCÍ FRONTĚ

Žádný z bojujících států nečekal tak dlouhou válku a žádný na ni nebyl hospodářsky připraven. Teprve prázdnící se sklady, obtíže se zásobováním tak početných vojsk a tušení, že tato válka jen tak rychle neskončí, postupně přinutily jednotlivé aktéry přizpůsobit své hospodářské soustavy novým poměrům a nečekaným požadavkům. Konflikt zúčastněné státy už zcela pohltil a potřeba lepší koordinace válečného úsilí je vedla ke stále hlubší hospodářské centralizaci.

Námořní blokáda, kterou Britové už od počátku války uvalili na Německo a Rakousko-Uhersko, citelně zasáhla dovoz řady surovin klíčových pro válečnou výrobu. Přímé spojení s Tureckem i obsazení většiny Rumunska v roce 1916 přineslo oběma státům částečnou úlevu, když sice nedostatky kompenzovalo, ale nevyřešilo stále více se rozvírající propast mezi potřebami a dostupnými zdroji. O účelné hospodaření se surovinami postupně pečovaly specializované ústředny a věda hledala recept na nedostatky v náhražkách všeho druhu – od jídla přes textilie až po spotřební zboží.

Na konci léta 1916 Německo učinilo zásadní krok na cestě k totální válce. Se záměrem zvrátit na frontách početní převahu Dohody vlastní převahou materiální vyhlásil nový náčelník generálního štábu Paul von Hindenburg radikální zbrojní plán. Tzv. Hindenburgův program, jenž do krajnosti přepínal možnosti státu a neohlížel se na zásobování obyvatelstva, Němce v příštích dvou letech uzbrazil a vyhladověl.

Zemědělská produkce, zasažená odlivem pracovních sil, přestávala stačit zvýšeným potřebám. Státy jako Německo a Rakousko-Uhersko, které začaly regulovat spotřebu v roce 1915, své přidělové systémy nadále rozšiřovaly. Ceny potravin na černém trhu stoupaly a zvláště výživa městského obyvatelstva, odkázaného na skrovné příděly, představovala vážný problém. Státům docházely finance, a tak si znovu půjčovaly od svých občanů.

Vysoké ztráty provázející éru opotřebovávání materiálů bitev nutily armády povolávat do zbraně další a další ročníky mužů a důkladně prověřovat ty, jimž se do té doby dařilo proklouznout. Válka pořád plodila zajatce, uprchlíky, vysídlence a v míře neočekávané též vdovy a sirotky. Ti všichni vyžadovali péči, a proto státy ve svém zájmu podporovaly dobročinné organizace mírnící následky války.

Pohled do haly výstupní kontroly
dělostřeleckých zapalovačů
ve Škodových závodech. Ženy v tomto
oddělení brzy zcela nahradily muže

Zbrusu nové 24cm mozdíře vz. 98
čekají ve Škodových závodech v Plzni
na armádní přejímací komisi

*„Zatracený chlape, ještě si jednou stěžuj
na menáž a já ti na místě napíšu čtrnáctidenní
dovolenku do Vídně, abys jednou poznal, co
je to opravdové válečné zrádlo!“ Svérázná
rozmluva důstojníka s vojákem odkazuje
na vyživovací obtíže ve velkých aglomeracích,
kde bylo obyvatelstvo odkázáno na stále
hubenější přiděly*

NA DOMÁCÍ FRONT�E

Námořní blokáda
citelně omezila přístup
Německa a Rakouska-
Uherska ke strategicky
významným surovinám.
S pokračující válkou
se v obou zemích
stále více uplatňovaly
náhražkové materiály:
například zpracováním
kopřivových stonků
se úspěšně vyrábělo
textilní vlákno. Méně
praktický se jeví pokus
o náhradu gumových
pneumatik

„*Dal jsem zlato za železo,*“ zněl název sbírky, jejíž ambicí bylo opatřit státu dostatek drahého kovu. Původní ideu z roku 1813 Němci oživilí v roce 1916 a habsburská monarchie se k nim vzápětí připojila

Do myslí dětí se válka vkrádala záměrně skrze dostupné hračky. Kupříkladu mladí němečtí modeláři si mohli v roce 1916 složit papírovou stavebnici rozstřílené vesnice

Osvědčenými zbraněmi apelovala tato kresba na důstojnost všech pánů, kteří z jakéhokoli důvodu nebyli přijati do vojska nebo se zařazení vyhýbali. *„Ještě raději bych se podívala do těch pravých zákopů na frontě.“* – „Ale slečno, vždyť ty přece vypadají úplně stejně!“ – „Kdepak, v těch pravých jsou muži způsobili k vojenské službě!“ Ve vídeňském Prátru v roce 1916 vznikl ukázkový zákopový skanzen, jenž měl civilnímu obyvatelstvu přiblížit realie pobytu na frontě

Rok 1916 přinesl změnu na habsburském trůně, od níž si mnozí mnohé slibovali. Po smrti Františka Josefa I. v listopadu 1916 nastoupil na uprázdněný trůn Karel I. Na začátku si nepočínal příliš prozíravě, když si zvláště uherskou korunovací omezil prostor k řešení vnitřních problémů monarchie

... MÍR V NEDOHLEDNU

Ani rok 1916, ještě zhoubnější než ten předchozí, nepřinesl na frontách zásadní rozhodnutí. Nadějná očekávání obou znepřátelených táborů se rozplynula v bubnové palbě úporných sebezničujících ofenzív. Válečné umění uvázlo v osidlech bezradnosti. Už ani řemeslu se nepodobalo vedení této války a stalo se skrz naskrz celostátním průmyslovým podnikem s bezohledným důrazem na efektivitu a maximální využití všech dostupných zdrojů.

Slovo mír zaznívalo stále naléhavěji všude, kde pohár lidského utrpení a strádání začal po téměř dvou a půl letech bojů přetékat. V prosinci 1916 se Ústřední mocnosti obrátily na Dohodu s mírovou nabídkou. Přicházely s „gentlemanským“ návrhem za situace, kdy měly v rukách ještě dostatek trumfů pro sjednání míru a zároveň prosazení maxima vlastních požadavků. Nabídka však postrádala konkrétní podmínky, a tak zdánlivě vstřícný krok vzbuzoval oprávněné podezření, že jde spíše o propagandistický kalkul než o upřímně míněný návrh.

Ústřední mocnosti hrály o čas, neboť s pokračující válkou na ně převaha Dohody doléhala stále víc. Svoji mírovou iniciativu použily jako zbraň, od níž si slibovaly, že nahodí veřejné mínění válkou unavených nepřátel, že posílí jejich pozici u neutrálních států (zejména USA) a že vlastnímu těžce zkoušenému obyvatelstvu ukáže dobrou vůli zastavit válečné utrpení. Odmítnutí, s nímž se počítalo, mělo společnost doma připravit na další zostření boje, přitom však veškerá vina na pokračování války měla ulpět na protivnících. Státy Dohody očekávání nezklamaly a nabídku odmítly.

Jak ale vážně vyklouznout z dokonalé pasti války? Rozkrýt motivy obou bojujících bloků se pokusil prezident USA Woodrow Wilson, jenž válčící státy vyzval k tomu, aby věčně deklarovaly své válečné cíle. V novém roce se měl svět dozvědět, zač vlastně kdo bojuje. Stále více však platilo, že ti, kteří měli vážný zájem na mírovém řešení, zůstávali jako rukojmí armád statisíců obětí. Mír kompromisů, mír bez vítězů a poražených by byl znehodnotil jejich prolitou krev, a tak se ve jménu pracně formulovaných válečných cílů měla prolévat krev dál a v míře ještě hojnější.

V duchu vládní propagandy přineslo štedrodenní vydání vídeňského lidového humoristického listu Kikeriki! na titulní straně tuto kresbu. Zatímco titulek hlásal naději, že Jezulátko obrátí Dohodu na pravou víru, popisek už méně přesvědčivě dodával: „Děťátko, tvá cesta však bude trnitá!“

„Ani ten nejzbožnější nemůže žít v míru, když se to nelíbí jeho zlému sousedovi.“ Jeden z aforismů Friedricha Schillera takto zneužila rakousko-uherská propaganda, když glosovala mírovou nabídku Ústředních mocností a její odmítnutí ze strany Dohody

Rakouský malíř Theo Matejko, který působil na východní frontě jako válečný zpravodaj, zprostředkoval čtenářům doma zvláštní sentimentální atmosféru zákopové štedrovečerní oslavy. Na svém akvarelu zachytil vojáky polní stráže, příslušníky c. a k. pěšího pluku č. 94 doplňovaného z Čech, z Turnovska

V PASTI VÁLKY...

Průběh frontových linií na přelomu let 1916/1917

© Ministerstvo obrany ČR – VHŮ Praha, 2016

Autor: Tomáš Kykal

Obrazové podklady: VHŮ Praha, VŮA-VHA

Grafické zpracování: Jiří Král

